

Rezumat

Cercetările în cadrul proiectului 15.817.02.20A „Studiul impactului activităților economice a Regiunii de dezvoltare economică Centru în scopul protejării potențialului natural pentru asigurarea dezvoltării durabile” au contribuit la evidențierea impactului antropic în regiunea supusă studiului asupra componentelor de mediu. S-a constatat, că RD Centru are cele mai multe și mai mari întreprinderi miniere din republică, cu un impact major asupra mediului, în special deșeurile miniere, carierele neautorizate. Astfel, volumul de ape reziduale evacuate în raioanele RD Centru este, în medie de cca 6,1 mln. m³ fiind condiționat de dimensiunea și numărul centrelor urbane deservite. Circa 40% din apele reziduale evacuate sunt insuficient epurate, iar cca 1/4 sunt evacuate fără epurare. Analiza datelor privind concentrația nitraților, nitriților și ionilor de amoniu, demonstrează nivelul de poluare mult mai înalt al râurilor mici și mijlocii, în special în aval de centrele urbane și industriale mai mari.

Evaluarea sumară a impactului activității antropice asupra resurselor de apă a corpurilor de apă a fost efectuată în baza analizei *activităților agricole, presiunii demografice și lacurilor de acumulare*. Conform evaluărilor impactului poluării difuze și punctiforme s-a constatat că toate corpurile de apă sunt la risc. Calitatea aerului atmosferic este condiționată, în proporție de ≈80%, de fluxul intens al transportului auto. În structura ramurală a emisiilor surselor fixe, primele poziții sunt ocupate de sectorul energetic (34%), industria minieră și de producere a materialelor de construcții (24%), complexul agroalimentar (16%) și stațiile de comercializare a combustibilului (16%), cărora le revin circa 90% din volumul total al emisiilor.

Analiza datelor privind indicatorii terenurilor pentru pășunat și a impactului șeptelului de animale a evidențiat nivelul sporit al intensității pășunatului, ca urmare a micșorării suprafețelor pășunilor și calității reduse a acestora.

La majoritatea absolută a întreprinderilor de aprovizionare cu apă și sanitație din RD Centru, costurile depășesc tarifele, iar cheltuielile depășesc veniturile, astfel rentabilitatea economică este redusă. Se propune ajustarea tarifelor și eficientizarea cheltuielilor operaționale, precum și aplicarea unor cote diferențiate a tarifelor pentru aprovizionarea cu apă în funcție de volumul de apă consumată, rezervele disponibile și capacitățile de captare ale acestora.

A fost evaluată starea componentelor de mediu (sol, apă, biodiversitate) și estimată starea sănătății publice în zona de referință, s. Vatici, Trebujeni, Ivancea (r-nul Orhei), Cucuruzeni (r-nul Telenești), Păpăuți, Ciorna (r-nul Rezina). Caracteristica probelor de apă prelevate din râul Răut și afluenții lui indică depășirea concentrației maxime admisibile (CMA) numai a unor indici: NO₃⁻ și NO₂⁻. Stabilite că principalele surse de poluare sunt stațiile de epurare care evacuează ape uzate insuficient epurate (ex. or. Orhei, or. Telenești, or. Rezina).

A fost stabilită starea ecologică - spectrul taxonomic al florei vasculare a raioanelor limitrofe (pădurea Păpăuți și câmpurile limitrofe carierei Lafarge-Ciment) constituit din 117 specii din 106 genuri, grupate în 43 familii. Evidențiată flora or. Telenești: 46 specii din 41 genuri a 27 familii de plante vasculare. Analiza indicilor biologici ai florei studiate pun în evidență dominanța a două grupe principale: plantele lemnoase – arbuștii și arborii cultivați cu scop ornamental în număr de 16 specii și grupe de specii ruderales, adaptate la impactul antropic – în total 15 specii. Speciilor spontane, care au pătruns în ecosistemul urban din fitocenozele naturale (10 specii), le revine cca 20% din totalul florei studiate. Acest fapt indică la gradul înalt de antropizare a ecosistemelor urbane.

Stabilit conținutul de cca. 3-5% a formelor minerale de azot și fosfor în solurile zonelor umede studiate. A fost determinată dinamica capacității vegetației de acumulare a nutrienților în zonele umede din partea inferioară a bazinului r. Răut. A fost remarcat că productivitatea biomasei este în funcție de impactul antropic asupra zonelor umede studiate. Cele mai joase valori au fost depistate în zonele afectate de lucrări de construcții în medie cca (480 g/m²), iar mai înalte în zonele agricole (cca 700 g/m²) și cele cu impact redus până (1000-1200 g/m² de biomasa ierboasă).

Evaluarea proceselor privind gestionarea deșeurilor în teritoriile cercetate, a demonstrat faptul, că acesta nu corespunde cerințelor cadrului legislativ național și a UE ceea ce cauzează un impact esențial asupra mediului. Acest impact este amplificat și de epurarea insuficientă a apelor reziduale la stațiile de epurare din or. Orhei și or. Telenești, care contribuie la poluarea apelor r. Răut. Asigurarea diminuării impactului deșeurilor asupra mediului poate fi realizată prin crearea infrastructurii necesare de gestionare a deșeurilor și conștientizarea populației că deșeurile reprezintă nu numai o sursă de poluare, ci și un izvor inepuizabil de materii prime secundare pentru societate și asigurarea multor locuri de muncă.

Studiile privind starea sănătății populației din r-nul Orhei indică că principalele cauze de deces sunt: maladiile sistemului circulator (55,7%), tumorile (14,4%) și bolile sistemului digestiv (13,1%). Principalele cauze de deces a populației din r-nul Telenești sunt: maladiile cardiovasculare cu 56,2 la sută; bolile sistemului digestiv 12,2% și tumorile (12,1%). Mortalitatea populației în r-nul Orhei, pe perioada de analiză (a.a. 2009-2014), are o structură relativ stabilă. Cauzele principale de deces a populației sunt: maladiile sistemului circulator, tumorile și ale sistemului digestiv. Această tendință se menține pe toată perioada de estimare. Stabilit că mortalitatea generală în r-nul Orhei are tendințe de micșorare. În a. 2009 au fost înregistrate 1265,5 cazuri la 100 mii locuitori, iar în a. 2014 atinge valoarea de 1193,4 cazuri, ce constituie o micșorare cu 5,7%.

A fost elaborat Planul de Management și Măsuri de diminuare a impactului antropic asupra mediului. Programul de Măsuri elaborat cuprinde 3 obiective generale prioritare, pentru realizarea cărora sunt prevăzute un șir de obiective și acțiuni specifice, inclusiv: 1) *Îmbunătățirea programului de monitoring* a corpurilor de apă de suprafață și subterană și implementarea monitoringului hidromorfologic; 2) *Reducerea progresivă a poluării* din surse punctiforme și difuze, precum și extinderea și refacerea habitatelor naturale; 3) *Valorificarea durabilă a resurselor de apă prin* recuperarea costurilor de folosință și protecție a apelor, îmbunătățirea accesului populației la serviciile de apă și sanitație; consumul rațional al resurselor de apă.